

Güzelođlu, Tuđsat (2020). "Prof. Dr. Fuat Sezgin ve Bilim Tarihi". *Uludađ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakóltesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 21, S. 39, s.1215-1230.

DOI: 10.21550/sosbilder.657186

Araştırma Makalesi

PROF. DR. FUAT SEZGİN VE BİLİM TARİHİ

Tuğsat GÜZELOĞLU*

Gönderim Tarihi: Aralık 2019

Kabul Tarihi: Ocak 2020

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Fuat Sezgin'in bilim tarihindeki önemini ortaya koymaktır. Prof. Dr. Fuat Sezgin, ömrünü İslam Bilim Tarihi araştırmalarına adanmış önemli bir Türk âlimdir. Nitekim iyi derecede yirmi yedi dil bilen Fuat Sezgin, Bilimler Tarihi alanında dünyanın sayılı bilim adamlarından birisidir. Bu anlamda Prof. Dr. Fuat Sezgin, yalnızca Türkiye'de değil dünya çapında bir etkiye sahiptir. Fuat Hoca'nın İslam medeniyetinin sonraki nesillere aktarılması konusunda sayısız çalışmaları vardır. Fuat Hoca'nın çalışmalarındaki asıl derdi ise İslam kültür ve medeniyetinin daha iyi anlaşılması için bir bilinç oluşturmaktır. Bu çalışmaları ile Sezgin'in tüm ömrünü bilime ve ülkesine adanarak geçmişle gelecek arasında bir köprü kurduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla Fuat Sezgin tarihte çığır açarak, tarihe ışık saçan bir âlimdir.

Anahtar Kelimeler: *Fuat Sezgin, bilim, bilim tarihi, İslam, medeniyet*

Prof. Dr. Fuat Sezgin and the History of Science

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the importance of Fuat Sezgin in science history. Prof. Dr. Fuat Sezgin is an important Turkish scholar who devoted his life to the researches in Islamic Science History. As a matter of fact, Fuat Sezgin, who speaks twenty seven languages quite well, is one of the few scientists in the history of science in the world. In this sense, Prof. Dr. Fuat Sezgin, has a worldwide impact not just only

* Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, tugsat-sivas@hotmail.com

in Turkey. Fuat Sezgin has numerous studies on the transfer of Islamic civilization to the next generations. Prof. Dr. Sezgin has numerous studies on the transfer of Islamic civilization to the next generations. The main concern of Prof. Dr. Sezgin in his studies was to create a consciousness for a better understanding of Islamic culture and civilization. It is an undeniable fact that Sezgin has built a bridge between the past and the future by dedicating his whole life to science and his country. Thus, Fuat Sezgin is a wiseman who is a pathfinder and shed light on history.

Key words: *Fuat Sezgin, science, history of science, Islam, civilization*

Amacım, İslam topluluğuna mensup insanlara, İslâm bilimlerinin gerçeğini tanıtmak, benlik duygularını olumsuz etkileyen yanlış yargulardan onları kurtarmak ve ferdin yaratıcılığına olan inancı onlara kazandırmaktır.

Fuat Sezgin

Giriş

Prof. Dr. Fuat Sezgin (24 Ekim 1924-30 Haziran 2018) İslam Bilim Tarihi alanında çalışmaları olan, ömrünü kimliğimizi ortaya koymaya adanmış, dünyanın önemli bilim insanlarından biridir. Her ne kadar Fuat Sezgin için bu şekilde bir tanım yapılsa da Sezgin'in yaşamına ve bilim dünyasına olan katkılarına bakıldığında, bu tanım Fuat Sezgin için yeterli bir tanım değildir. Nitekim Fuat Sezgin, kendini ülkesine feda etmek için çıktığı yolda engelleri aşarak tarihte izler bırakmıştır.

İslam uygarlığını tanıma ve tanıtmaya anlamında yeni bir medeniyet inşa eden Prof. Dr. Fuat Sezgin, Alman Şarkiyatçı Hellmut Ritter'in öğrencisidir. Hellmut Ritter İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün İslami Bilimler ve Orientalistik bölümünde görev yapan alanında en tanınmış uzmanlardanır. Fuat Sezgin'in ilk planı matematik okuyup mühendis olmaktır. Fakat Hellmut Ritter tarafından verilen bir seminer ile Sezgin'in ilk planı kökten değişir. Bu

nedenle Sezgin'in çalışmalarında İslam bilimlerine yönelmesinde Ritter'in etkisi büyüktür.

Ritter'e göre bilimlerin temeli İslam bilimleridir. Bu doğrultuda Fuat Sezgin, Hellmut Ritter'in kendisini İslam Bilimleri alanında çalışmaya teşvikini şöyle anlatmaktadır: "1943 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Şarkiyat tahsiline başladığımda, dünyanın, geçmişte ve bugün için en büyük Şarkiyatçısı olarak tanınan Hellmut Ritter'in öğrencisi olmak şans ve nimetine kavuştum. O bana, fazla tembel bir öğrenci olmadığımı inanınca, doğal bilimlerle, özellikle matematik ile ilgilenmemi, modern matematiğin temelinde İslam bilginlerinin kitaplarının bulunduğunu söyledi; misal olarak Harezmi, İbn Yunus, İbnü'l-Heysen ve Biruni'nin adını andı. Onların Batı dünyasında tanınan en büyük bilginler seviyesinde olduğunu söyledi. O gün eve gittim. Çok zor, uykusuz bir gece geçirdim. Bir taraftan genç hafızamda eve götürdüğüm 4 addan başka çok şey bilmek aşkı, öbür taraftan, ilkokula başladığım ilk haftalarda süslü püslü hanım öğretmenimden duyduğum söz: İslam bilginlerinin dünyanın bir öküzün boynuzu üzerinde durduğuna inandıkları. Sabahın olmasını, hocama çok şeyler sorma saadetine kavuşma anını sabırsızlıkla bekledim." (Sezgin 2004: 413).

Batı düşüncesinde egemen olan Müslüman bilim adamlarının bilime katkılarının olmadığı yönündeki görüşlerin yanı sıra Sezgin, öğrenimi boyunca İslam bilimleri ile ilgili pek çok yanlış bilgiyle karşılaşmıştır. Sezgin, bu durumun bir örneğini şöyle ifade etmektedir: Lise tahsiline başladığımın henüz daha ikinci haftasında, bir öğretmenimiz bize Müslüman hocaların dünyanın öküzün boynuzu üstünde olduğuna, öküz kafasını sallayınca da zelzele meydana geldiğine inandıklarını söyledi. Lise tahsilim boyunca bunu tashih eden hiçbir öğretmen olmadı. Hâlbuki çok sonraları öğrendim ki Müslümanlar daha Hicret'in 1. yüzyılına sonuna doğru Aristo'ya isnat edilen Kitabü'l-Âlem'i tercüme etmiş, orada zikredilen dünyanın

yuvarlak olduğu nazariyesini öğrenerek tartışıp kabul etmişler ve onların büyük çoğunluğu buna ilaveten dünyanın döndüğüne de inanmışlardı. Miladi 16. ve 17. yüzyılda Avrupalıların dünyanın şekli ve dönmesiyle alakalı ne büyük mücadeleler yaşadığı düşünülürse, Müslümanların ne kadar ileri oldukları ve münevverlerimizin durumu daha iyi anlaşılabilir (Kenan 2003: 73).

Kendini İslam bilim tarihi çalışmalarına adayan ve tüm hayatı boyunca kendisiyle beraber gelen bir başarıya sahip olan Fuat Sezgin'in önemli bir özelliği dil öğrenme konusundaki azmi ve başarısıdır. Babası Doğubayazıt eski müftüsü Mirza Mehmet Efendi'den kazandığı gramer-filoloji bilgisi ve yine hocası Ritter'in kazandırdığı dil öğrenme şevki onun otuza yakın dil öğrenmesinde büyük rol oynamıştır. Ritter'in Fuat Sezgin'e dil konusunda en önemli tavsiyesi Arapça öğrenmesini söylemesidir. Böylece hocasının tavsiyesi üzerine Sezgin, Cerîret Taberî'nin tefsirini Türkçe meali içeren kitaplarla karşılaştırmıştır. Zor bir dille yazılan tefsiri anlayabilmek için altı ay boyunca her gün on yedi saat Arapça çalışmıştır. Altı ayın sonunda Taberî tefsirinin Arapçasını akıcı bir dille okuyan Sezgin, hocasının Ebû Hamid el-Gazalî'nin İhyâu Ulûm'id-Dîn kitabını okuması için önüne koyduğunda bunu kolayca yapmıştır. Bunun ardından Ritter, Sezgin'in dil öğrenmede büyük yeteneğe sahip olduğunu görerek, onu yeni dil öğrenmesine teşvik eder. Böylece Sezgin'in yararlandığı hiçbir kaynağı çeviriden değil, dilin kendisini öğrenerek, orijinal dilinden okuyarak kültürel kimliğimize yaptığı katkılar bellidir.

Fuat Sezgin ve İslam Bilimleri Tarihi

Arap-İslam kültürü ve İslami bilimler alanındaki çalışmalara yoğun ilgi gösteren Sezgin'e göre bilim tarihi bir bütündür. Bu bütün içerisinde toplumlara yönelik geleneksel kalıplar mevcuttur. Sezgin için bu toplumların doğru bir biçimde analiz edilmeleri tarihsellikten yoksun sübjektif ölçütlerle değil, sosyal-kültürel bir zaman ve mekân

perspektifi içinde objektif ölçütlerle değerlendirilmeyi gerektirmektedir (Gavroğlu 2006: 30). Bu bağlamda Sezgin açısından bilim tarihinin amacı ise İslam bilim tarihinin insanlık tarihindeki konumunu ve etkisini objektif olarak açığa çıkarmaktır. İslam medeniyet tarihi hakkında Müslümanlar ve Batılılar arasında yaygın yanlış kanaatleri düzeltmek ve Müslümanların insanlık tarihindeki konumlarını ortaya koymaktır (Awrahim 2017: 366). Sezgin bir konuşmasında konuyla ilgili şöyle demektedir ve iki temel amacını ortaya koymaktadır: “Benim mensubu olduğum bir kültür ve medeniyet dünyası var. Bizler, köksüz değiliz. Derinlere kök salan bir medeniyete beşiklik etmişiz. Fakat yüzyıllardır bu medeniyetin görmezden gelindiğini, hakkının yenildiğini ve yaptıklarının elinden alındığını gördüm. İslam medeniyetinin dünya bilimine yaptığı büyük katkıları, bunun farkında olmayan dünyaya tanıtmayı amaç edindim. Bu gayretimin bir kısmı sadece bilim dünyasına hizmet diğer önemli bir gayesi ise İslam dünyasının yitirmiş olduğu kendine saygıyı, güveni ve insanlık tarihindeki yerini hatırlatarak kaybettiklerini iade etmektir.” (Korkmaz 2009: 11).

Fuat Sezgin bir İslam bilim tarihçisi olarak ortaya koyduğu keşiflerle Müslümanlar açısından karanlık çağdan bahsetmenin doğru olmadığından yanadır. Batılılarda gördüğü kibri eleştirerek, Müslümanların geri kalmışlığı düşüncesini zihnine yaklaştırmayan Sezgin’in, Müslümanların bilimsel başarılarla dolu mazisini ortaya koymak için birçok çalışması vardır. Bu çalışmalarla onun amacı, İslam medeniyetini önyargılardan kurtararak yeniden inşa etmektir. Böylece Sezgin, yoğun çalışmalar içine girerek tarihe karışan, geçmişte unutulmaya yüz tutan birçok önemli bilgiyi gün yüzüne çıkarmaya vesile olmuştur. İslam’ın bilimi engellediği görüşlerinin tam karşısında yer alan Fuat Sezgin, İslam’ın bilime olan büyük katkılarını bu çalışmalarında ortaya koymuştur. Nitekim gerçekte İslam statik değil, dinamik bir dindir. Devamlı ilerlemeyi emreder, durağanlığı kabul

etmez. İki günün birbirine eşit olmasını bile reddeder. Yeni metotlar ve teknolojilerle daima dünden bugün daha çok üretmeyi ve gelişmeyi ister. Dünya ve ahireti ayırt etmeyerek hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için yarın ölecekmiş gibi öbür dünya için çalışmayı emreder. İlerlemek, kalkınmak için de gerekli olan hususları Müslümanlara emretmiştir. Müslümanlar ne zaman bu emirlere uymuşlarsa ilerlemişler, parlak medeniyetler kurmuşlar; gereğince uymadıkları ve ihmalkârlık gösterdikleri zamanlar da geri kalmışlardır (Kocayürek 2017: 12).

İslami bilimlerin alanını bu denli önemseyen Fuat Sezgin'in en önemli tezi Müslümanların bilime katkılarının olmadığı düşüncesini ortadan kaldırmış olmasıdır. Zira Müslümanların edindikleri bilimsel tecrübeler ile bilimsel veriler ürettiği keşifleri vardır. Bunlardan en önemlileri: Halife Me'mun'un Dünya Haritası, hadislerin yazılı kaynaklara dayanması, Matematiksel Coğrafya'nın Müslümanlara Aidiyeti, Amerika'nın Müslümanlar tarafından keşfi, El-Cezeri'nin kitabıdır. Dünya çapında büyük etkilere neden olan Sezgin, Amerika'nın ilk olarak Müslümanlar tarafından keşfedildiği gerçeğini de ortaya çıkaran düşünürdür. Fuat Sezgin'e göre Müslümanlar tarafından Dünya haritası yapılmıştır. Sezgin bu haritaya dayanarak Christophe Colomb'un, Amerika'ya değil, Asya'ya ulaşmak istediği gerçeğine ulaşmış, Amerika kıtasının, Müslümanlar tarafından keşfedilmiş olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Nitekim bu şekilde gerçekleri ortaya koyan Sezgin'e göre insanların sonradan Amerika kıtasına ulaşmaları üç aşamada olmuştur:

1. İnsanlar eski dünyadan başlangıcı bilinmeyen bir çağdan beri zaman zaman tesadüflerle okyanusun içindeki büyük kara parçasına ulaştılar. Bu günümüzde kabul edilen bir gerçektir.

2. Müslümanlar en geç 10. yüzyılın ilk yarısından itibaren İberik yarımadasından ve Batı Afrika sahillerinden sayısını bilemeyeceğimiz defalar okyanusun karşı sahiline batıya yelkenleyerek

ulaşmaya çalıştılar. Onlar aynı sahillere Afrika'nın güneyinden 9. yüzyıldan beri ulaşabiliyorlardı. Müslümanların, okyanustan batıya doğru yaptıkları teşebbüslerinde bizim için bilinmeyen bir tarihten itibaren, ama en geç 15. yüzyılın başında, büyük kara parçasına ulaşmış ve dönmüş olmaları ve bunu çok defa tekrar etmiş olmaları lazım. Onlar, 9. yüzyıldan itibaren matematik, coğrafya ve kartografyayı, geçen 800 yıl boyunca geliştiren bir kültür dünyasının mensupları olarak, Batı Atlantik'in ve sahillerinin büyük bir kısmının haritalarını yaptılar. 16. yüzyıldan itibaren bilimlerin diğer dallarında olduğu gibi onların bu alanlarda da lider konumlarını kaybetmeleri ve yerlerini başkalarına bırakmaları tarihi bir kader olmuştur.

3. Nasıl Bartolomeo Diaz ve Vasco da Gama, Müslümanların haritaları ile Ümit Burnu'na ve Hint Okyanusu'na yönelmiş idilerse, Kolomb ve Portekizli gemiciler, bu arada Macellan, Amerika'ya ellerine geçen İslam dünyasının haritalarıyla ulaştılar. Ne eski Portekizliler ne de İspanyollar bu gerçeği saklıyorlardı. Onlar Müslüman öncülerinden üstlendikleri işi büyük bir çalışkanlık ve gayretle geliştirdiler. Yeni bir kıtanın varlığının insanlığın bilgisine sunulmasını onlara borçluyuz (Sezgin 2006).

Görüldüğü gibi Fuat Sezgin, İslam dünyasının bilim ve teknoloji alanlarında insanlığın gelişmesine yaptığı katkılarla ilgili incelemelerde bulunurken, bilim tarihine yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu bakış açısı İslam dünyası için ayrı bir önem taşımakla birlikte, İslam medeniyetine bilimsel araştırma şevkini aşilayarak tarihsel bilinci canlı tutmaktadır.

Fuat Sezgin'in bilim tarihinde başarılarla dolu bir akademik kariyeri vardır. Bu kariyeri boyunca genelde İslâm bilim tarihi, özelde hadis ilmüne dair önemli tespitlerde bulunur. Bu bakımdan bilim tarihinin genel anlamda konusu uygarlıkların objektif bilim tarihlerinin yazılması, özel anlamda ise İslam bilim tarihinin insanlık tarihindeki

yerinin ortaya koyulmasıdır (Sezgin 2012: 54-55). Bu bağlamda Sezgin, 1947 yılında Bedî' ilminin tekâmülü konusundaki tezini bitirdikten sonra, Ritter'in danışmanlığıyla Ebû Ubeyde Me'maribn el-Musennâ'nın Mecâz'ul Kur'ân'ındaki filolojik tefsirini konu alan ikinci bir tez hazırlamıştır. 'Mecaz'ül-Kur'an' Ebu Ubeyde Muammer Bin Müsenna'nın (öl. H 210) Kur'an'daki mecazları ele alan yazma eserinin adıdır. Sezgin'in Ritter'le beraber yaptığı ilk tez çalışmasıdır. Bu çalışma sonrasında Sezgin'in "Buhârî'nin Yazılı Kaynakları" adlı bir çalışma yapma ihtiyacı hissetmesinin nedeni, yanlışlanması gerektiğini düşündüğü önemli bir iddiadır. Bu manada Buhari'nin Kaynakları Sezgin'in akademik hayatının ilk evrelerinin meyvelerinden biridir. Bu çalışmada Sezgin dünya çapında çok ciddi bir keşfe ve ispata imza atmıştır. Bu teziyle o, hadis kaynağı olarak İslam kültüründe önemli bir yere sahip olan Buhari'nin (810-870), bir araya getirdiği hadislerde bilinegelenin aksine sözlü kaynaklara değil, İslam'ın erken dönemine, hatta 7. yüzyıla kadar geri giden 'yazılı kaynaklara dayandığı' tezini ortaya atmıştır (Sezgin 2004: 413). 1965 yılında Câbir bin Hayyân konusunda "habilitasyon-profesörlük" tezi yazan Sezgin'in, Frankfurt Üniversitesi Doğa Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nde bir yıl sonra profesör unvanını alması da gecikmemiştir.

Fuat Sezgin'in azim dolu çalışmasıyla farklı dillerde birçok eseri vardır. "İslam Uygarlığında Astronomi Coğrafya ve Denizcilik", "Kâtip Çelebi'nin Esas Kitabı-ı Cihannüma'sı ve Coğrafya Tarihindeki Yeri", "İslam Uygarlığında Mimari, Geometri, Fizik, Kimya, Tıp", "Buhari'nin Kaynakları", "İslam'da Bilim ve Teknik", "Amerika Kıtası'nın Müslüman Denizciler Tarafından Kolomb Öncesi Keşfi ve Piri Reis" adlı eserleri bunlardan en önemlileridir.

Fuat Sezgin, insanlık tarihinin başlangıcından bugüne kadar sahasında yazılan en kapsamlı eserin de sahibidir. Fuat Sezgin'in ömrünü adadığı bu eser, 17 ciltlik bir bibliyografik eser olan Arap-İslam Bilimleri Tarihi (Geschichte des arabischen Schrifttums-GAS)

adlı eserdir. Bu eser onun eserleri arasında en dikkat çekenidir. Bu özgün eseri meydana getirmek için Fuat Sezgin, Doğu Bilimi ve Türkoloji üzerine çalışmalar yapan bilim adamı Alman Carl Brockelmann'ın (1868-1956); "Arap Edebiyatı Tarihi" ve "İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi" gibi çalışmalarındaki eksiklikleri fark etmiş ve bunları tamamlamak amacıyla, 1954 yılında İslam Bilim Tarihi ile ilgilenmeye başlamıştır (Balta 2004: 48). Yani Carl Brockelmann'ın *Geschichte der Arabischen Literatur* adlı eserini geliştirmek için çıkılan yolda Fuat Sezgin eksiklikleri fark ederek hatalı olan, yetersiz bu eseri düzeltmek yerine yeni bir eser ortaya koymuştur. Nitekim Brockelmann'ın eseri kısıtlı ve kullanımı zor bir çalışmadır. Böylece Sezgin'in eseri Brockelmann'inkinden çok daha kapsamlıdır. Fuat Sezgin bu eserle bibliyografik bilgileri öncelikle ciltler halinde konularına göre, sonra medeniyetlere göre tasnif etmiştir. Bu sebeple çalışması bibliyografik bir referans kaynağı olarak araştırmacılar için vazgeçilmez bir eser niteliğindedir. Bu eserin 12 cildinin Türkçeye çevirisi tamamlanmış, diğer ciltlerinin çevirisine de devam edilmektedir. Fuat Sezgin, bu kapsamlı eserin her bir cildinde Kur'an ilimleri, hadis ilimleri, tarih, fıkıh, kelim, tasavvuf, şiir, tıp, farmakoloji, zooloji, veterinerlik, simya, kimya, botanik, ziraat, matematik, astronomi, astroloji, meteoroloji ve ilgili alanlar, dil bilgisi, matematiksel coğrafya, İslam'da kartografya (haritacılık), İslam felsefe tarihi gibi farklı konuları ele almıştır. Bu eserde İslamiyet'in erken dönemlerinden Hicri 430'lu yıllara kadar İslam dünyasında yazılmış bilimsel eserlere de yer verilmiştir. Bu anlamda Fuat Sezgin, İslam medeniyeti gibi büyük bir medeniyetin yazılı envanterini ortaya çıkararak geriye büyük bir miras bırakmıştır.

Türkiye'de birçok üniversite tarafından (Atatürk Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi) fahri doktora unvanı verilen Fuat Sezgin'in başarısı sadece Türkiye'de değil uluslararası anlamda da etkisini göstermektedir. 1961

yılında Almanya'ya giden Fuat Sezgin, Frankfurt Üniversitesi'nde önce misafir doçent olarak dersler vermiştir. Medeniyet kurucu bir perspektife sahip olan Sezgin'in, Frankfurt-Goethe Üniversitesi'nde birçok araştırma ve öğretim faaliyeti mevcuttur. Prof. Dr. Sezgin, Goethe Üniversitesi'ne bağlı, Arap-İslam Bilimler Tarihi Araştırmaları Enstitüsü Müzesi'nin kurucusudur. İslam bilim aletlerini kitaplardan modeller halinde insanlara tanıtmak isteyen Alman fizikçi Eilhard Wiedemann 1900 yılında İslam bilim aletlerinin modellerini yapmaya başlamıştır. Sezgin, Wiedemann'dan esinlenerek inşa ettiği aletlerin varlığından bahsetmektedir. Arap-İslam kültür çerçevesinde kullanılmış, geliştirilmiş veya icat edilmiş aletler, cihaz ve avadanların prototiplerini inşa etmede Eilhard Wiedemann'ı bizlerin öncüsü olarak kabul ettiğimizi belirtmek benim için hoş bir görevdir. Wiedemann yardımcısıyla birlikte su ya da bu aletin prototiplerini inşa ettiğini yazılarında sık sık belirtmektedir (Sezgin 2008: 14-15). Böylece Fuat Sezgin "Acaba 30 aleti yapmayı başarabilir miyim?", "Bir müze olmasa bile bir odayı doldurabilir miyim?" düşüncesi ile çalışmaya başlayarak Frankfurt'ta kurduğu İslam Bilim Tarihi Müzesi'nde 800'den fazla aletin yapımını gerçekleştirmiştir. Aynı binada hayatı boyunca dünyanın her yerinden büyük bir özenle, zorluk ve sıkıntılara katlanarak aldığı 45.000 cilt kitap ve 10.000 adet mikrofilmle kurduğu Bilimler Tarihi Kütüphanesi bulunmaktadır. Bazı kitapları, sahasında orijinal tek nüsha olma özelliğini taşıyan bu kütüphane İslam Bilimler Tarihi açısından dünyada tek olma özelliğine sahip, koleksiyon bir ihtisas kütüphanesidir.

Fuat Sezgin aynı zamanda 2008 yılında İstanbul'daki İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'nin kurucusudur. Bu müze ile Sezgin'in en büyük amacı müze açıldıktan sonra milyonlarca insanın burayı ziyaret ederek bilinçlenmesini ve geçmişi tanımasını sağlamaktır. Bu bilinci oluşturmak adına Fuat Sezgin, müzede Müslüman bilim insanlarının icat ve keşiflerini ve bilim tarihinin farklı

alanlarındaki değişimleri kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu müzelerdeki aletleri tanıtıcı mahiyette Sezgin tarafından yazılmış olan 5 ciltlik toplamda 1.121 sayfa “İslam’da Bilim ve Teknik” adlı katalog eser bulunmaktadır. Böyle bütüncül ve kapsamlı bir eser bugüne kadar müze kataloğu olarak ilk defa yazılabılmış, Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca olarak 4 dilde yayınlanmıştır. Bu doğrultuda Fuat Sezgin, kurduğu müzenin ve yayınladığı kataloğun amacını şöyle ifade etmektedir: “Arap-İslam fen bilimler ve tekniği çerçevesinde kullanılmış, geliştirilmiş ve icat edilmiş araç-gereçleri, avadanları tanıtmak, bize ulaşmış değillerse yeniden imal etmek bu araştırma sonuçlarını etkili şekilde aktarabilmenin bir yoludur. Kurduğumuz müze ve bu müzede sergilenen parçaları tanıtan katalog bu tarz bir aktarımı hedeflemektedir.” (Sezgin 2008: 13). Fuat Sezgin öncülüğünde kurulan İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, üstün nitelikli eser ve ortaya konan özgün çalışmalarından dolayı kurum statüsünde Kültür ve Turizm Bakanlığı 2016 Özel Ödülü’ne de layık görülmüştür.

Bu müzeler, Müslüman bilim adamlarının yüzyıllar boyu insanlığa armağan ettiği icat ve keşiflerini bilim tarihinin değişik disiplinlerdeki evrimini kapsamlı bir şekilde sunmakta olup, kendi sahasında dünyada bir yenilik arz etmektedir. Astronomi, coğrafya, gemicilik, zaman ölçümü, geometri, optik, tıp, kimya, mineraloji, fizik, mimari, teknik ve harp tekniği sahalarında sistematik bir düzenle sergilenen eserler, İslam Bilimlerinin büyük keşif ve muazzam buluşlarını göstermekle birlikte; bu keşif ve buluşların değişik yollardan Avrupa’ya geçip orada kabul bulduğunu ve nasıl benimsendiğini ziyaretçilerine açık bir şekilde sunmaktadır. Böylece Fuat Sezgin ile bilimler tarihinin bir bütün olduğu, gerçeğe uygun, hislerden ve önyargılardan uzak, tam bir objektiflikle ispatlanmaktadır.

Sonuç

Prof. Dr. Fuat Sezgin, hayatını İslam Bilimler Tarihi araştırmalarına adanmış, bu disiplinin en büyük otoritesi olarak kabul edilen büyük bir bilim insanıdır. Fuat Sezgin, Türkiye'nin bilim ve teknoloji bakımından Avrupa'ya yöneldiği bir dönemde bu düşüncelerden vazgeçilmesi gerektiğini ileri sürerek, Avrupa'nın ilham kaynağı ve dayandığı noktanın İslam kültürü, İslam bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler olduğunu ortaya koyan değerli bir düşünürdür. Aynı zamanda önemli kurumların kuruluşuna öncülük etmiş büyük bir kurucudur.

Fuat Sezgin'in gözlerinden seksen yedi yaşına rağmen bilimin ışığı hiç eksilmemiştir. Yaşayan bir azim ve irade insanı olan Sezgin, hedefe ulaşmada engel tanımamadan, en zor dil engellerini bile inanılmaz bir hız ve suhuletle aşarak ömrünü, kendine ait değerleri bulmaya adanarak meşgul etmiştir. Doksan dört yıllık bir ömrün büyük bir bölümünde kültürümüzün derinliklerindeki önemli bilgileri ortaya çıkarmak için çalışmıştır. Bu çalışmalarıyla İslam medeniyetine bağlı toplumlar ve İslam bilim tarihi ile ilgili geleneksel yanlış kalıpları yıkmayı başarmıştır. Bu anlayış doğrutusunda araştırma ve çalışmalarıyla mazimizi ortaya koyan Sezgin'e göre İslam medeniyetinin temelinde Batı değil, Doğu vardır. Böylece Fuat Sezgin Arap-İslam kültür ikliminde yüzlerce yıllık bilgi birikimini, İslam kültürünün bilimler tarihindeki rolünü ve katkılarını inkâr eden bir görüşün tam karşısındadır. Bunun delili olarak 17 ciltlik bir gerçek bilim ve uygarlık tarihi külliyyatını geride bırakmış ve burada anlattıklarının somut delillerini de kurduğu müzede sergilemiştir. İslam'ın bilimsel tarihini karanlıktan aydınlığa çıkartarak büyük hizmetlerde bulunan Sezgin, geride çok değerli eserler, kurumlar ve keşifler bırakarak aramızdan ayrılmıştır.

Sonuç olarak Prof. Dr. Fuat Sezgin'in geride bıraktığı bu mirasa sahip çıkarak İslam'a ve bilime ait henüz elimizde yazma nüshası olmayan erken dönem eserlerin, en azından belli bölümleriyle metin halinde ortaya çıkmasını sağlamak mümkündür. Fuat Sezgin'in izinde erken dönem eserlerine uygulanacak olan böyle bir çalışma ile özellikle Hicri 2. asırda üretilen eserler kısmen de olsa gün yüzüne çıkarılabilir. Böylece İslam düşünce tarihinin aydınlatılması noktasında önemli bir adım atılmış olur.

Kaynaklar

Awrahim, Tareq (2017). "Tarihçi Fuat Sezgin ve İslam Medeniyeti Tarihinde Düzelttiği Kavramlar". *Mukaddime*, C. 8, S. 2, s. 365-386.

Balta, İbrahim (2004). "Batı Uygarlığı, İslam Medeniyetinin Çocuğudur". *Aksiyon Dergisi*, S. 489.

Gavroğlu, Kostas (2006). *Bilimlerin Geçmişinden Tarih Üretmek*. Çev: Ari Çokana, İstanbul: İletişim Yayınları.

Kenan, Seyfi (2003). "İslam Dünyasının Duraklama Sebepleri Üzerine Ünlü İlimler Tarihçisi Fuat Sezgin'i Dinlemek". *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.1, S. 4, s. 73-98.

Kocayürek, Abdullah (2017). *İslam'da Bilim Tarihi 1 (8. ve 10. Yüzyıllar)*. İstanbul: Mavi Çatı Yayınları.

Korkmaz, Tayfur (2009). *20. Yüzyıl İslam Bilim Tarihi Çalışmaları: George Sarton ve Fuat Sezgin Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Sezgin, Fuat (2004). "İslam Kültür Dünyasının İlimler Tarihindeki Yeri". *İslamiyet Dergisi*, C. 7, S. 2, s. 413-422.

----- (2006). *Amerika'nın Müslümanlar Tarafından Kristof Kolomb Öncesi Keşfi*. İstanbul Teknik Üniversitesi Konferans.

----- (2008). *İslam'da Bilim ve Teknik*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.

----- (2012). *Müslümanların Bilimler Tarihinde 800 Yıl Süren Yaratıcı Merhalesini Ne Kadar Tanıyoruz*. İstanbul: Timaş Yayınları.

----- (2012). *İslam Kültür Dünyasının Bilimler Tarihindeki Yeri*. İstanbul: Timaş Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Fuat Sezgin is a scientist accepted by the world as a genius in the history of science. The works he wrote, the languages he used, the studies he made and the institutions he established were the greatest indicators of how great a scientist Fuat Sezgin was. Fuat Sezgin, who opened a new era in the history of science, is not an astronomer, a physicist, but he is a great science historian for revealing the history of these sciences.

The greatest aim of Sezgin who made great discoveries is to reveal the scientific heritage of Islamic civilization. In order to realize this aim, Sezgin's biggest supporter is his teacher, Hellmut Ritter. According to Ritter, Islamic sciences form the basis of the sciences. In this direction, Sezgin stood against the view that Muslims did not contribute to science, and by writing works in this direction, he put forward the contributions of Islamic civilization to science by establishing institutes and museums. Fuat sezgin has a successful academic life. Together with this Fuat Sezgin, not only in Turkey, is the holder of many awards worldwide.

Revealing the ignored works of Islamic civilization, Sezgin brought a new perspective to the history of science. He expressed this point of view clearly in his works. In these works, astronomy, medicine, chemistry, mathematics, algebra, geology, zoology, veterinary medicine, meteorology, the Quran and commentary, hadith, history, fiqh, theology, mysticism, grammar, cartography, Islamic philosophy It is possible to come across. With these works, Sezgin illuminated the facts in the history of science. These facts closely concern the whole world. According to him, the history of science should be handled with objective criteria. The history of the sciences is a whole. But it is wrong to speak of a single civilization in the history of science. Every civilization has contribution to science. Islamic civilization is a civilization that had great contributions to science. Islamic civilization has proved these contributions by influencing the West. It is therefore important not to deny the scientific work of this civilization. Thus, Fuat Sezgin left a great scientific legacy to future generations. There are too many his suggestions for this heritage. The best place to take these suggestions is the works, institutions and discoveries he left behind. Thus, with these works, Fuat Sezgin is a scholar who left deep traces in history.

As a result, Fuat Sezgin is a great historian of civilization who devotes his life to the history of science to restore Muslims' self-confidence. As a matter of fact, the 17-volume GAS is the best example of this. Therefore, Fuat Sezgin is one of the first names that comes to mind when it comes to the history of Islamic science and sciences. As a matter of fact, Fuat Sezgin, with his studies in the field of Islamic

history of science, revealed the contribution of Muslims to this field and destroyed the perception that Muslims in the West had no contribution to science. In this sense, Fuat Sezgin, who left deep traces in history, established a bridge between the past and the future and left behind a great scientific heritage.